

Begyndte kristenhedens konflikter med islam med Urban d. 2.'s korstogstale?

AF MICHAEL PIHL & JESPER ROSENLOV¹

Normalt forsøger faghistorikere at forklare baggrund og årsager til historiske fænomener og begivenheder. Men når det gælder korstogshistorien ses der ofte bort fra en lang række væsentlige forhold, der er med til at forklare korstogenes årsager og kontekst. Få emner i verdenshistorien er så omspundet af myter som korstogene.² Det er der flere grunde til. For det første er korstogene for moderne mennesker et svært forståeligt middelalderfænomen. For det andet bidrager megen populærvidenskabelig journalistik og populærkultur som film og tv til at holde myter om korstogshistorien i live. For det tredje anskues historien om korstogene ofte lidt for firkantet som baggrund for aktuelle kultur- og religionssammenstød mellem vestlige og mellemøstlige værdisæt, hvorved aktuelle politiske dagsordener, sym- og antipatier præger og forvrænger fremstillingen og forståelsen af korstogene i deres rette historiske sammenhæng. Endelig og i forlængelse af det forudgående må man desværre fortsat konstatere, at visse faghistorikere ofte selv bidrager til myter om korstogene. Måske fordi aktuelle og politisk korrekte dagsordener får dem til at fordreje historien om korstogene?

Den mest udbredte og sejlivede myte om korstogene er, at korstogene udelukkende udsprang af vesteuropæiske forhold. Korstogene havde med andre ord intet med islams forudgående ekspansion, angreb på og undertrykkelse af kristne i Mellemøsten, i Spanien og i Syditalien at gøre. Korstogene skyldtes med andre ord udelukkende de kristne vesteuropæeres aggression. Havde det ikke været for denne uprovokerede aggression, havde den kristne og muslimske verden levet i fred og harmoni med hinanden, lyder forklaringen. Men er det nu sandt?

¹ Visse afsnit i denne artikel bygger på forkortede og redigerede uddrag af M. Pihl & J. Rosenløv: *Korstogene – islams ekspansion og kristen modoffensiv* (2016)

² Jf. Andrea & Holt, vii - xxxvi

Myten om ensidig vesteuropæisk aggression

Ifølge det, man kunne kalde *den eurocentriske myte*, kan årsagen til korstogene udledes af nogle få udvalgte europæiske kilder omhandlende den tale, som pave Urban d. 2. afholdt i den franske by Clermont i november 1095. Skal man tro den eurocentriske fortælling, tog konflikten mellem kristenheden og den muslimske verden sin ensidige begyndelse her. Havde Urban d. 2. ikke – nærmest ud af det blå – en dag fået den idé, at han ville opfordre kristne riddere til at drage på korstog, havde der ikke eksisteret nogen konflikt.

Pave Urban d. 2. holder tale i Clermont i 1095.
Fransk illustration (15. århundrede)

Den britiske historiker Steven Runciman (1903–2000) fremførte således i 1954 følgende påstande: *”Endnu mere skadelig var den hellige krigs [dvs. korstogenes] indflydelse på islams ånd. [...] Islam var ikke intolerant i sin tilblivelse. Muhammed mente selv, at jøder og kristne havde modtaget en delvis åbenbaring og blev derfor ikke forfulgt. [...] Den hellige krig, der blev påbegyndt af frankerne, ødelagde de gode relationer [mellem kristne og muslimer]. Den brutale intolerance, der blev udvist af korsfarerne,*

*blev gengældt af stigende intolerance blandt muslimer.*³

Denne eurocentriske myte, der er blevet fremført af bl.a. Runciman, springer dog store dele af baggrundshistorien over og mangler blik for sammenhængen mellem korstogsbevægelsens udvikling og hvad der i hele middelhavsområdet gik forud i en bredere kronologisk og geopolitisk sammenhæng. I en saglig og nuanceret forklaring på middelalderens korstogsbevægelse, bør islams forudgående ekspansion naturligvis inddrages – ikke som den eneste forklaring, men i sammenhæng med en lange række andre faktorer, såvel vesteuropæiske, mellemøstlige som byzantinske.

Islams ekspansion

Konflikten mellem kristenheden og islam samt udviklingen af korstogstanken kan som nævnt ikke forstås uden inddragelse af den forudgående muslimske ekspansion – og denne ekspansion kan ikke forstås uden inddragelse af islams oprindelse og tidligste udformning.

Ifølge de ældste muslimske beretninger fandt den første militære konfrontation mellem muslimer og kristne sted, da Muhammeds tilhængere i 629 angreb byen Mu'ta nær Jordan-floden.⁴ To år senere blev den kristne by Tabuk angrebet. Skal man tro disse muslimske beretninger, skete disse uprovokerede angreb på Det Byzantinske Rige på Muhammeds ordre.⁵

³ Runciman, bind. 3, s. 473f. Nyere eksempler på denne eurocentriske myte, se Crawford s. 1-4

⁴ Hadith om Muhammeds breve til naborigerne [[læs her](#)] samt Ibn Ishaq om slaget ved Mu'ta [[læs her](#)]

⁵ Hadith om angrebet på Tabuk [[læs her](#)]

Omkring 632 var hele Middelhavsområdet domineret af kristendommen og dens gamle kulturcentre. Klik [her](#) for større kort.

Angrebet på Tabuk fandt desuden sted på et tidspunkt, hvor Muhammed og hans tilhængere ikke bare havde erobret Mekka, men angiveligt havde opnået kontrol med det meste af Den Arabiske Halvø. Beretningerne om angrebet på Tabuk afspejler derfor ambitioner om yderligere magtudvidelse. I 632 – året efter Tabuk-felttoget – døde Muhammed imidlertid. Dette markerede dog ikke afslutningen på de muslimske angreb. Tværtimod blev disse i årtierne herefter kraftigt intensiveret af Muhammeds efterfølgere – de såkaldte kaliffer. I år 732 – kun hundrede år efter Muhammeds død – havde muslimske hære erobret hovedparten af de gamle kristne områder i Mellemøsten, Nordafrika og Spanien – og en muslimsk hærstyrke nåede at trænge dybt ind i Frankeriget, inden de netop det år blev slået tilbage i slaget ved Poitiers nær Tours.

Men hvorfor igangsatte muslimerne uprovokerede angreb mod deres kristne naboer? Igennem historien har jagten på bytte, rigdom og magt ofte været drivkraften bag im-

perialisme. Naturligvis bør muligheden for, at sådanne verdslige motiver er at finde blandt årsagerne til etableringen af det muslimske imperium, kalifatet, der strakte sig fra Indien til Spanien, på ingen måde underkendes. Men derudover havde islam som udgangspunkt i sin troslære indbygget en sammenblanding af stat og religion samt en forestilling om hellig krig som legitimt middel til at forsvare og udvide islams magtsfære. Muhammed var både Allahs sendebud og hærfører, der med udgangspunkt i guddommelige åbenbaringer legitimerede forsvaret og udbredelsen af sit budskab og islams herredømme ved hjælp af fysisk magt. I sine sidste år var Muhammed via åbenbaringer fra Allah endda blevet pålagt en pligt til at føre angrebskrig mod de hedenske arabere, indtil de var blevet omvendt til islam. Men det var ikke kun de hedenske arabere, der skulle angribes. Jøder og kristne skulle også bekæmpes, *”indtil de ydmygede underkaster sig og betaler afgift [jizya],”* som det lyder i Kora-

Kun hundrede år efter Muhammeds død var gamle kristne kerneområder, herunder Spanien, blevet erobret og indlemmet i det muslimske imperium (Kalifatet), mens Frankerriget, Italien og Det Byzantinske Rige var under angreb. Klik [her](#) for større kort.

nen.⁶ I denne ånd kunne Muhammeds efterfølgere let legitimere udvidelsen af islams magtsfære og erobringen af store landområder.⁷ Idet man fulgte Muhammeds eksempel, blev naborigerne opfordret til at omvende sig til islam eller underkaste sig som afgifts- og tributskyldige. Gjorde de ikke dette, blev de bekæmpet. Valget som det muslimske imperium stillede sine naboer overfor var altså mellem omvendelse til islam, underkastelse og tributbetaling eller sværdet⁸ – et princip hvormed de senere muslimske retsskoler ligeledes legitimerede hellig krig (*jihad*) og ekspansion.⁹

Omkring år 600 var kristendommen udbredt fra Mellemøsten og Nordafrika til store dele af Europa. Men omkring år 800 havde islam

gennem krig og erobring bredt sig over samme områder og erobret Palæstina, Syrien, Nordafrika, Spanien samt Syditalien og Sicilien. De muslimske erobringer blev – som alle andre krige i den tidlige middelalder – gennemført med stor voldsomhed, og de historiske kilder vidner om kirkeødelæggelser, massakrer på hele byer, gidseltagninger og trælbinding af civilbefolkningen og videresalg af disse mennesker som slaver.¹⁰ Tilbageværende jøder og kristne i de muslimsk erobrede områder i Mellemøsten, Nordafrika og Spanien blev kun tilstået en begrænset frihed til fortsat at beholde deres religion, så længe denne ikke havde alt for offentlige udtryksformer og hvis de kristne underkastede sig det muslimske herredømme og betalte tribut. Disse ikke-muslimer var klart defineret som undersåtter med en særlig lavstatus, der var pålagt en række begrænsninger og diskriminerende foranstaltninger. Perioder med

⁶ Koranen – Undsigelse og krigserklæring mod hedninge, jøder og kristne [[læs her](#)]

⁷ Crawford s.4-7

⁸ Al-Waqidi og Al-Tabari: Khalids fredsbetingelser og 'Umars ordre: omvendelse, jizya eller sværdet [[læs her](#)]

⁹ Retsskolernes retningslinjer for jihad [[læs her](#)]. Angående jihad, se ligeledes Cook s.5-44, Bonner s. 1-14, 26, Hillenbrand s.97

¹⁰ Pihl & Rosenløv (2016) s. 43-54, 96-101, 103-106, 108f. med tilhørende kildetekster. Se ligeledes Crawford s. 9-13, 20-23

en begrænset tolerance, f.eks. i 900-tallet under det muslimske styre i det erobrede Spanien (al-Andalus), afløstes lige så hurtigt af perioder med diskrimination og forfølgelse samt brutale udrensninger.¹¹

De tidlige kristnes holdning til krig

Som det allerede er fremgået, giver det ingen mening at udpege Urban d.2.'s kortogstale i 1095 og Det 1. Korstog (1096-1099) som begyndelsen på det konfliktfyldte forhold mellem islam og kristenheden. De muslimske erobringer og undertrykkelsen af kristne, der havde stået på siden 600-tallet, havde – sikkert ikke overraskende for de fleste – allerede skabt en særdeles dårlig stemning. Men i stedet for at inddrage den muslimske imperialisisme, henfører den eurocentriske myte i stedet årsagen til konflikten til en særlig vesteuropæisk aggressivitet, der skulle være udsprunget af en kristen krigerisk religiøs fanatisme.

Det kan måske lyde sært, idet kristendommen jo ikke oprindeligt indeholdt en lære om hellig krig – hvilket ligeledes burde være de fleste bekendt. Forestillingen om, at krig kan være en kristen pligt som modsvar på angreb og overgreb, udvikledes kun gradvist over århundrederne. Men Jesus og hans disciple havde ifølge overleveringen ikke gjort brug af vold for at opnå verdslig magt. Jesus havde Jesus hverken hær eller soldater til rådighed – og havde ifølge skrifterne ej heller ambitioner om at underlægge sig folkeslag med våbenmagt.

¹¹ Pihl & Rosenløv (2016) s. 55-83, 101f., 106-108 med tilhørende kildetekster. Se ligeledes Crawford s. 7-9, Gil s.469-478, Hillenbrand s.408-410 samt artiklen under Mytedrab: *Var de muslimske herskere tolerante overfor kristne og jødiske undersåtter?* [under forberedelse]

Ganske vist er der mange krigeriske passager i Det Gamle Testamente, hvor Gud siges at støtte israelitternes kamp mod fjendtlige nabofolk. Men Jesus og de første kristne tog afstand fra den traditionelle forståelse af Israels rolle, som den var beskrevet i jødernes gamle skrifter, og mente, at Guds budskab til menneskeheden skulle omtolkes.

Ifølge Det Nye Testamente bar nogle af Jesu disciple sværd, da Jesus blev arresteret i Getsemane Have, men Jesus forbød brugen af vold for at fremme sin sag.¹² Kun to passager i Det Nye Testamente kan muligvis tolkes som støtte til krigsførelse. Men i den ene passage fortæller Jesus en lignelse om en konge, der udmåler en straf,¹³ og i den anden bruges ordet 'sværd' metaforisk om de trængsler og forfølgelser, der efter Jesu død venter de kristne.¹⁴ I begge passager taler Jesus altså i en form for billedsprog, og hverken de første kristne – *eller de senere korsfarere* – forstod disse passager som en opfordring til krig. Ydmyghed, næstekærlighed og at vende den anden kind til var det, de første kristne uddrog af Jesu lære. Desuden havde Jesus i sin lære skelnet mellem sin religiøse mission og verdslig politik.¹⁵

Derfor var der i kristendommens første tre århundreder ingen forestilling om, hvilken status krigen havde. Nogle kristne var, hvad mange i dag ville kalde pacifister. Men der var ingen særlig doktrin eller underbygget forestilling om krig. Var krig altid forkert – eller kunne krigsførelse i visse tilfælde retfærdiggøres? Spørgsmålet og svaret var

¹² Lukas 22,35-54; Johannes 18,7-11; Mattæus 26,47-56

¹³ Lukas 19,11-27

¹⁴ Mattæus 10,32-39

¹⁵ Se f.eks. Mattæus 22,15-22 og Johannes 18,33-38. Uddrag af Det nye Testamente [[læs her](#)]

uklart i begyndelsen af kristendommens historie. Nogle af kirkefædrene fordømte krig og forbød kristne at være soldater. Havde kristne været soldater og deltaget i krig og drab, skulle de udstødes af kirken – i hvert fald i en periode.¹⁶ Andre mente, at krig i visse tilfælde kunne retfærdiggøres, hvis den f.eks. hindrede overgreb på næsten.¹⁷ Johannes Døberen havde jo heller ikke frarådet en romersk soldat at forlade sin levevej, da han blev adspurgt om, hvordan soldaten skulle lede et ordentligt liv,¹⁸ påpegede man. Desuden blev det fremhævet, at Kristus havde udført et af sine mirakler for at hjælpe en romersk soldat uden at fordømme dennes levevej og livsform, som var krigen.¹⁹ Spørgsmålet var altså åbent og var måske heller ikke så aktuelt i oldkirkens tid, fordi kristendommen udbredte sig fredeligt, og de fleste kristne ikke var engageret i krig. Der var således i begyndelsen relativt få kristne blandt aristokratiet i Romerriget, og derfor blev få konfronteret med spørgsmålet om, hvorvidt den ene eller anden krig var retfærdig eller rimelig.

Udvikling af de kristnes holdning til krig

Dette ændrede sig imidlertid i det 4. århundrede, efter at kejser Konstantin (312-337) tillod, understøttede og selv konverterede til kristendommen, der herefter blev magthavernes religion og senere det romerske imperiums officielle religion. Dette indebar, at kejserne, der optrådte som generaler og ledte hære i krige overalt i imperiet, nu var

kristne, ligesom mange soldater var det. Derfor blev spørgsmålet aktuelt: Hvordan kan krigen forliges med kristendommen?

I den vestlige del af Romerriget var biskop Augustin af Hippo en af de første kirkefædre, der omkring år 400 forsøgte at definere den retfærdige krig. Augustin mente som de tidlige kristne, at drab var en synd, men inden for rammerne af en retfærdig krig kunne det tilgives med bod og syndsforladelse, fordi han mente, at alternativet til at kæmpe mod uret og ondskab til tider kunne være moralsk værre.²⁰

Derefter udviklede Augustin og i forlængelse af ham andre (f.eks. Thomas Aquinas i 1200-tallet) teorien om den retfærdige krig, der skulle opfylde visse betingelser: Vold og mord var grundlæggende syndigt, men kunne også i visse tilfælde retfærdiggøres som det mindste onde. For det første måtte krigen have en retfærdig årsag (som f.eks. et forsvar mod angreb og overgreb) og måtte være den sidste udvej, efter at alt andet var forsøgt. For det andet skulle krigen erklæres af en legitim autoritet, en stat eller verdslig hersker. Og endelig måtte krigsdeltagerne være motive-ret af en retfærdig hensigt.

Krig måtte altså anerkendes som et nødvendigt onde, men krigen var ikke hellig, og ingen kristne forestillinger mindede endnu om islams jihad-begreb. Først efter de muslimske erobringer i Europa i 700-tallet og de kristnes forsøg på at forsvare sig og generobre de tabte områder i blandt andet Spanien opstod fra midten af 800-tallet og frem til

¹⁶ Hippolyts afvisning af militærtjeneste – og biskop Ambrosius' irettesættelse af kejser Theodosius [[læs her](#)]

¹⁷ Athanasius om drab i krigstid [[læs her](#)]

¹⁸ Lukas 3,10-14

¹⁹ Lukas 7,1-10

²⁰ Augustin om de jordske riger og krige samt Alcuin af York om den rette form for omvendelse [[læs her](#)]

1000-tallet forestillinger, der kan forbindes med hellig krig.²¹

Visse historikere har dog forsøgt at tolke den frankiske konge Karl den Stores krige fra 772 til 804 mod de hedenske sakserne som en tidlig form for kristen hellig krig, der angivelig skulle være sammenlignelig med den muslimske jihad-doktrin.²² Ved at drage denne sammenligning er man i stand til at påstå noget i retning af, at de kristne riger i Vesteuropa jo ikke var meget bedre end deres muslimske fjender. Allerede i den tidlige middelalder førte europæerne også en religiøst motiverede angrebskrige mod ikke-troende naboer. Hermed antyder man også, at det kristne Europa sagtens kunne have igangsat Det 1. Korstog som et uprovokeret angreb i overensstemmelse en kristen mentalitet, der i sit udgangspunkt er intolerant, fanatisk og aggressiv.

Som det allerede er fremgået stemmer en sådan tolkning dog dårligt overens med de oprindelige kristne værdier. Det kan måske ikke afvises, at Karl den Store kunne være blevet inspireret af den muslimske jihad-doktrin (so ein Ding müssen wir auch haben).²³ På den anden side må lighederne mellem sakserkrigene og den muslimske jihad siges at være temmelig overfladiske, hvilket da også understreges af den kendsgerning, at datidens kristne religiøse autoriteter faktisk

tog afstand fra frankernes fremfærd med tvangsdåb og undertrykkelse af sakserne.²⁴

Nej, oprindelsen og udviklingen af kortogstanken bør nok snarere henføres til perioden fra midten af 800-tallet og frem til 1000-tallet. Og vi skal ikke lede efter denne i grænseegnene mellem frankerne og sakserne – men derimod i grænseegnene mellem kristne og muslimer i Spanien.

Udviklingen i Spanien

Konflikten mellem islam og kristenheden havde udspillet sig i Spanien siden 711, da de muslimske hære påbegyndte erobringen af det kristne visigotiske rige. Denne eroblingskrig fortsatte i de efterfølgende årtier, indtil Den Iberiske Halvø med undtagelse af de nordligste egne kom under muslimsk kontrol.²⁵ Frankerkongen Karl den Store forsøgte i 770'erne at underlægge sig områder syd for Pyrenæerne, men uden permanent succes over for muslimerne og oprørske baskere. Til gengæld blev de spanske kongedømmer León-Kastilien, Navarra og Aragonien i tiden herefter et kraftcenter, hvorfra den kristne generobring af Spanien udgik.²⁶

Spanien var stadig en del af den kristenheden, og de fleste europæere mente ikke, at det burde være underlagt muslimsk herredømme. Som kristne europæere så det, var Spanien indviet til Kristus, og den muslimske invasion og det muslimske herredømme var derfor en uret begået mod de kristne, en uret det drejede sig om at bekæmpe.

²¹ Opfordringer til kristne om krig mod muslimerne i Spanien [[læs her](#)] samt vidnesbyrd om kristen modoffensiv i Spanien og på Sicilien [[læs her](#)]

²² Se f.eks. Hartvig Frisch: *Europas kulturhistorie* (1964), bind.2 s. 329: "Tanken om hellig krig var ikke i sig selv ny, Muhammedanerne havde i århundreder praktiseret den, og Karl den Stores krige mod sakserne var jo ikke andet end krige for korset". Et nyere eksempel er Thomas Heibøll-Holm, *Historisk Tidsskrift* bind 116 Hæfte 2 (2016) s. 544f.

²³ Se f.eks. Yitzhak Hen: "Charlemagne's Jihad", *Viator - Medieval and Renaissance Studies*, vol. 37 (2006) s. 33-51

²⁴ Se kilder her [[link](#)] samt Pihl & Rosenløv "Karl den Store førte ikke jihad", *Kristeligt Dagblad*, 30-04-2017 [[læs her](#)].

²⁵ Crawford s. 24f.

²⁶ Crawford s.24-27

Kampe mod muslimerne i Spanien. Spansk illustration (12. århundrede)

I løbet af 800-tallet opstod i Santiago de Compostella en kult omkring de jordiske rester af den hellige Skt. Jakob, hvilket bidrog til at gøre området i Nordspanien til et åndeligt og militært samlingspunkt for den kristne generobring, som senere blev kaldt den spanske 'reconquista'. Frem til midten af 800-tallet lykkedes det blandt andet at generobre Barcelona og trænge frem til Duero-floden.

I begyndelsen støttede den kristne kirke forsvarskrigen og generobringen som en retfærdig krig, der udgjorde et nødvendigt mod-svar på den muslimske aggression. Men som noget nyt blev det lovet, at de, der deltog i kampen i forsvaret for den kristne verden og kirken, skulle belønnes med Himmeriget og få aflad for deres synder.²⁷ Krig indebar dog stadig synd, og først senere antog retfærdiggørelsen af den kristne *reconquista* i Spanien karakter af en egentlig hellig krig.

I løbet af 1000-tallet kom der for alvor gang i den kristne generobring af Den Iberiske

Halvø. Den kristne generobring fremskyndedes blandt andet ved, at Frankeriget og klostret i Cluny opfordrede frankiske og normanniske riddere til at drage til Spanien og kæmpe for kristenheden. Flere af paverne i Rom velsignede i løbet af 1000-tallet ligeledes kampene mod maurerne i al-Andalus og håbede derved atter at udvide det kristne område og pavemagtens indflydelse. Dem, der drog til Spanien og kæmpede, skulle pålægges en bod for deres deltagelse i krigshandlinger – men blev samtidig på forhånd lovet syndsforladelse, lød det fra pave Alexander 2. i 1063.²⁸ Med andre ord medførte krigsdeltagelse altså stadig forestillinger om synd, skyld og bod.

I 1089 sidestillede pave Urban d. 2. deltagelsen i kampene i Spanien med pilgrimsfærd til Jerusalem.²⁹ På denne måde udgjorde kampene mellem muslimer og kristne i Spanien en vigtig forløber for tankegangen bag de egentlige korstog, som kom til udtryk i Urbans tale ved kirkemødet i Clermont i 1095 (se nedenfor). Konflikten mellem islam og kristenheden i Spanien kom således til at antage karakter af en religions-og civilisationskamp, der ikke kun udspillede sig på de spanske slagmarker, men også andre steder i Middelhavsområdet, idet normanniske riddere fra omkring 1060 ligeledes påbegyndte generobringen af Sicilien.³⁰

Selvom korstogsbevægelsen tydeligvis har en baggrund i kampene på Den Iberiske Halvø (og Syditalien), ser en del historikere

²⁷ Se note 21 ovenfor samt Johannes d. 8. om syndsforladelse til kirkens forsvarer [[læs her](#)]

²⁸ Alexander d. 2. om syndsforladelse til dem, der bekæmpede muslimerne i Spanien [[læs her](#)]

²⁹ Brev fra Urban d.2. til spanske adelsfolk [[læs her](#)]. Se også Pave Urban d. 2. om genoprettelsen af ærkebispedømmet i Toledo i 1085 [[læs her](#)]

³⁰ Pihl & Rosenløv (2016) s. 121f.

sært nok alligevel bort fra religionskonflikten i Spanien. De kritiserer således ensidigt gejstlige kilders tendens til at tolke konflikterne i Spanien som del af en religionsstrid, og de fremhæver i stedet verdslige (og for den moderne iagttager lettere forståelige) motiver, som kristne riddere i Spanien naturligvis også har haft. Men ved at negligere det religiøse aspekt af konflikterne i Spanien kommer disse historikere dog til at overse en vigtig fase i udviklingen af korstogstanken – samt at denne udvikling skete under indtryk af de forudgående muslimske angreb på den kristne verden.

Heroverfor anfører professor i middelalderhistorie Carlos Laliena fra universitetet i Zaragoza, at fransk-spanske ridder- og heltekvad – de såkaldte *Chansons de Geste* – afspejler en tidlig ridderetik, der fremhævede konflikten i Spanien som en religionskonflikt og en ædel kamp mellem forsvaret for kristenheden og islams ekspansion. Disse heltekvad udgør en verdslig kilde, der vidner om en folkelig og mundtlig fortælletradition, hvor mindet om Karl den Store og andre ridderheltes kampe mod muslimerne i Spanien blev fremhævet og udbredt som et reformkristent ideal udenfor klostrene. Laliena redegør for, hvordan flere heltekvad om kristne ridders heroiske kampe mod muslimerne i Spanien stammer fra en ældre mundtlig fortælletradition, som f.eks. dele af det sammensatte værk *Chronica Albedensia*, der blev nedskrevet af en munk i La Rioja i tiden omkring 1070-1080. Laliena fremhæver, at mange af disse mere eller mindre korstogsideologiske ridderkvad således er nedskrevet flere årtier før pave Urban d. 2.s korstogstale i 1095 – ikke efter. Laliena tilføjer, at flere kilder fra Aragonien og Kataloniens grænseom-

råder med islam allerede fra omkring 1040 viser, at der i mange samfundslag udover gejstligheden, men især blandt ridderklassen, var en udbredt opfattelse af, at kampen mod islam i Spanien ikke blot drejede sig om territorial ekspansion og verdslige fordele, men blev opfattet i samtiden som en åndelig og hellig kamp for kristenheden mod islams ekspansion.³¹

Ødelæggelsen af Gravkirken, overfald på pilgrimme og seldsjukkernes fremfærd

Som sagt udgør kampene i Spanien, Sydtalien og på Sicilien den bredere geopolitisk kontekst for kortogsbevægelsen. Begivenhederne uden for Vesteuropa bidrog dog ligeledes til udviklingen af korstogstanken. Som nævnt var kristne, der levede i Det Hellige Land under muslimsk herredømme, underlagt kaliffernes skiftende luner. Dette betød, at perioder med begrænset tolerance, lige så hurtigt afløstes af perioder med diskrimination og forfølgelse samt brutale udrensninger. De kristne led dog et særligt hårdt slag i begyndelsen af 1000-tallet, da kaliffen Al-Hakim igangsatte en række kristenforfølgelser. Disse forfølgelser var som sådan ikke nogen afvigelse fra det normale mønster, men i 1009 befalede Al-Hakim, at kristenhedens helligste sted, Den Hellige Gravs kirke i Jerusalem, skulle ødelægges. Gravkirken havde tidligere været udsat for ødelæggelser, men denne gang blev den nedbrudt til grunden og plyndret.³² For en moderne læser kan det måske

³¹ Laliena s. 109-122. Se kilder angående religionskonflikten i middelalderens Spanien [[Læs her](#)]

³² Yahya ibn Sa'id: Antikristne optøjer i Jerusalem i 966 [[læs her](#)], Al-Maqrizi om Al-Hakims antikristne og antijødiske styre omkr. år 1009 [[læs her](#)], Bar Hebraeus om forfølgelse af kristne og jøder under Al-Hakim [[læs her](#)], William af Tyrus

være svært at forstå omfanget af denne begivenhed for datidens kristne, men det er næppe en overdrivelse at påstå, at det ville svare til, hvis kristne eller jøder havde ødelagt de hellige steder i f.eks. Mekka.

Ødelæggelsen af Gravkirken var således årsagen til, at tanken om et kristent militært angreb med Det Hellige Land som mål for første gang blev formuleret i Vesteuropa.³³

Al-Hakim lader Gravkirken i Jerusalem ødelægge i 1009. Persisk illustration (14. århundrede).

Det blev dog ved tanken – og i 1048 fik byzantinerne lov til at genopføre Gravkirken. Dette medførte dog ikke enden på de kristnes trængsler. I årene herefter afpressede lokale magthavere og kaliffens repræsentanter de kristne for tribut og skatter under trusler om en ny nedrivning af Gravkirken og andre kirker.³⁴

Dertil kom, at kristne pilgrimme i stigende grad blev udsat for plyndringer og overfald. Det berettes, at 7.000 til 12.000 pilgrimme drog af sted på pilgrimsfærd i 1064 under den såkaldte store tyske pilgrimsrejse. Mange af disse blev dræbt og mindre end 2.000 pil-

grimme vendte hjem.³⁵ Beretninger om overfald på de ubevæbnede pilgrimme nåede Europa og var i stigende grad med til at forstærke stemningen mod muslimerne og deres herredømme i Det Hellige Land.

Denne konflikt mellem islam og kristenheden blev i løbet af 1000-tallet yderligere skærpet på grund af svækkelsen af Det Byzantinske Rige og de tyrkiske seldsjukkeres invasion og erobring af store områder i Mellemøsten og Anatolien. Både de kristne indbyggere og kristne pilgrimme blev nu i stigende grad udsat for overgreb.³⁶ Særlig ildevarslen for kristenheden var den seldsjukkiske sejr over byzantinerne i slaget ved Manzikert i 1071.

Det Byzantinske Riges anmodninger om hjælp – og paven svar

Det Byzantinske Rige havde siden 600-tallet gentagne gange været udsat for muslimske angreb.³⁷ I 8-900-tallet igangsatte byzantinerne en modoffensiv med en vis succes.³⁸ Men med seldsjukkernes invasion var krigslykken atter vendt. Grundet seldsjukkernes erobringer og plyndringer henvendte skiftende byzantinske herskere sig derfor flere gange til paven i Rom med anmodninger om militær bistand fra Vesteuropa. Denne bistand skulle blandt andet hjælpe byzantinerne i deres kamp for beskyttelsen af kristne. Det

om Hakims forfølgelse af de kristne og ødelæggelse af Gravkirken i 1009 [[læs her](#)]

³³ Opfordring til kamp i pave Sergius d. 4.'s navn [[læs her](#)]. Se ligeledes Crawford s.17

³⁴ William af Tyrus om situationen i Palæstina mellem 1048 og tyrkernes erobring [[læs her](#)]

³⁵ Nieder-Altaich klosterkrønike om påbegyndelsen af Den Store Tyske Pilgrimsrejse i 1064-65 [[læs her](#)] og beretninger om Den Store Tyske Pilgrimsrejses lidelser 1065 [[læs her](#)]. Se ligeledes Crawford s. 19

³⁶ William af Tyrus: Om tyrkernes erobring af Syrien og Palæstina i 1070'erne [[læs her](#)], William af Tyrus om pilgrimmenes situation i 1070'erne [[læs her](#)], Michael Syrus, William af Tyrus og Bar Hebraeus om tyrkernes erobring af Antiokia i 1085 [[læs her](#)]

³⁷ Crawford s.9-12

³⁸ Crawford s.15f.

gjaldt f.eks. de kristne armenere i Anatolien ofte var udsat for brutale overgreb og massakrer fra seldsjukkernes side.³⁹ Allerede i 1074 havde byzantinerne bedt Vesten om hjælp. Pave Gregor d. 7. forsøgte forgæves at opfordre til en militær aktion for at komme de kristne i Det Byzantinske Rige til undsætning.⁴⁰ I januar 1095 bad en ny byzantinsk kejser, Alexios d. 1. Komnenos (1081-1118), atter om hjælp mod de tyrkiske seldsjukker, hvis magt nu strakte sig til områderne nær Konstantinopel. Ved kirkemødet i Piacenza samme år (den 1.-7. marts) gentog byzantinske udsendinge atter kejserens anmodning om Vestens hjælp.⁴¹

Den 18.-28. november afholdt pave Urban d. 2. (1088-1099) et kirkemøde i den franske by Clermont. Anledningen var pavens forsøg på at dæmme op for det, han anså for kirkens forfald, men han opfordrede samtidig kristne til at hjælpe deres brødre i øst. Dette skulle blive indledningen til Det 1. Korstog. I sin tale i 1095 påpegede Urban d. 2. netop seldsjukkernes overgreb mod de østkristne som en anledning til at komme de kristne brødre i øst til undsætning. Pavens korstogstale findes i flere udgaver, hvor kilden skrevet af Fulcher af Chartres anses for at være den mest troværdige gengivelse af dens indhold.⁴² Det er her værd at bemærke, at ingen af de anklager om muslimske angreb og overgreb mod østkristne, som Urban d. 2. fremsætter i sin tale, på nogen rimelig måde kan hævdes at være

utroværdige: *"... I må skynde jer at yde hjælp til jeres brødre, der bor i Østen, og som har brug for jeres hjælp, hvilken de ofte har bedt om. For tyrkerne, et persisk folk, har angrebet dem, som mange af jer allerede ved, og er trængt så langt ind over Romanias [Det Byzantinske Riges] landegrænser som til den del af Middelhavet, der kaldes St. Georgs Arm. De har erobret mere og mere af de kristnes lande, har allerede besejret dem [de kristne] syv gange i kamp, de har dræbt eller tilfangetaget mange mennesker, de har ødelagt kirker."* De muslimske angreb og overgreb mod østkristne, der blev nævnt i pavens tale, havde rent faktisk fundet sted og dokumenteres af flere historiske kilder.⁴³ Både datidens kristne og muslimske historieskivere anså da også dette samt overfaldet på kristne pilgrimme som den umiddelbare årsag til korstogene.⁴⁴

Alt for ofte begynder historiske fremstillinger omhandlede korstogene dog med selve talen, men uden at nævne, at dens hovedindhold tager afsæt i reelle begivenheder i Østen samt uden nævnelse af de foregående og århundredelange konflikter mellem kristne og muslimer i Mellemøsten, Nordafrika, Spanien, Syditalien og Sicilien. Et nyere dansk eksempel på en fraværende inddragelse af den muslimske ekspansion og overfaldet på de østkristne som forklaring på korstogene finder vi i standardværket *Politikens bog om Korstogene* skrevet af historieprofessor Kurt Villads Jensen. Bogen redegør udmærket for

³⁹ Beretninger om massakrer mod armenierne i 1059-1064

[[læs her](#)]

⁴⁰ Pave Gregor d.7. opfordrer til at hjælpe byzantinerne, 1074

[[læs her](#)]

⁴¹ De byzantinske anmodninger om hjælp [[læs her](#)]. Se ligeledes Crawford s.17-18

⁴² Pave Urban d. 2. opfordrer til at hjælpe byzantinerne (Pave Urbans korstogstale), 1095 [[læs her](#)]

⁴³ Se note 36 og 39 ovenfor samt andre beretninger om seldsjukkernes plyndringer [[læs her](#)]

⁴⁴ Michael Syrus og Bar Hebraeus: Tyrkernes overgreb på kristne pilgrimme resulterer i Det 1. Korstog [[læs her](#)] samt Al-Azimi: Overfald på kristne pilgrimme resulterer i Det 1. Korstog [[læs her](#)]

korstogenes forløb, men mangler helt et baggrundsafsnit. Den historieinteresserede læser får ikke andre forklaringer på korstogsbevægelsen end den lidt mystiske, at 1000-tallets kristne religiøsitet ”pludselig [...] nemt blev meget voldelig.”⁴⁵

Denne påståede pludselige voldelighed menes således at komme til udtryk i pave Urbans tale. Men at hævde, at

Urban 2.’s korstogstale var årsagen til konflikten mellem kristenheden og islam og dermed eneste bevæggrund for korstogene, er lige så vildledende som at påstå, at årsagen til 2. Verdenskrig var premierministers Chamberlains radiotale til det britiske folk d. 3. september 1939. Ingen seriøs historiker ville begynde med Chamberlains radiotale for at forklare udbruddet af 2. Verdenskrig. I stedet ville man vel indlede sin fremstilling med eksempelvis Hitlers tanker om Lebensraum, den tyske ekspansion i 1930’erne og angrebet på Polen d. 1. september 1939.

Baggrunden for korstogstanken

En anden årsag til at det giver et mangelfuldt billede af årsagerne til korstogene, hvis man blot begynder med Urbans tale, er, at de tanker om korsfarernes frelse, som paven fremsetter i talen, har en længere forhistorie. I

At hævde, at Urban 2.’s korstogstale var årsagen til konflikten mellem kristenheden og islam og dermed eneste bevæggrund for korstogene, er lige så vildledende som at påstå, at årsagen til 2. Verdenskrig var premierministers Chamberlains radiotale til det britiske folk d. 3. september 1939.

sin tale erklærer Urban nemlig, at ”alle dem, der drager dertil [Det Byzantinske Rige / Det Hellige Land], vil der blive givet syndsforladelse, hvis dette jordbundne liv skulle få en ende, enten mens de drager over land, mens de krydser havet eller mens de kæmper mod hedningene. Dette giver jeg til alle, der drager afsted, ved den magt, som Gud har skænket

mig.” Syndsforladelse for hvad? Givet for synd i al almindelighed – men ligeledes for den synd, der ligger i at føre krig, hvilket længe havde været en del af den kristne forestillingsverden. Dette fremgår som nævnt ligeledes af de tidligere pavers erklæringer m.h.t. dem, der kæmper i Spanien og Italien.⁴⁶

Det er endvidere værd at bemærke, at Urban d. 2. ikke selv brugte betegnelsen ’korstog’ eller ’korsriddere’. En deltager i ekspeditionen gik under betegnelsen pilgrim (*peregrinus*) og selve felttoget under betegnelsen pilgrimsfærd (*peregrinatio*) eller ekspedition til Jerusalem (*Jherosolimitana expeditio*). Deltagerne havde frivilligt ’taget korset’, dvs. aflagt løfte om selvopofrelse ved at tage aktivt del i en bevæbnet pilgrimsfærd eller ekspedition. Urban d. 2. begrundede ganske vist Det 1. Korstog som en militær undsættelses- og befrielsesekspedition til Østen og til Jerusalem, men altså ligeledes som en form for bevæbnet pilgrimsfærd i stil med tidligere

⁴⁵ Jensen s.6. Se ligeledes Pihl og Rosenløv: ”Kong Jensen i de blindes rige” (2018b) [[læs her](#)] samt Pihl & Rosenløv: ”Korstog og kykloper” [[læs her](#)]

⁴⁶ Se henvisninger i note 27 og 28 ovenfor

pilgrimsrejser til Santiago de Compostella i Spanien. Her skulle pilgrimmene ligeledes både gøre bod i form af selve rejsen til helligstedet samt i form af kamp mod muslimerne. Urban d. 2. går dog i 1095 et skridt, idet selve den kristne ridders krigshandling mod kristenhedens fjende ligeledes gavner hans frelse, hvorfor Urban på forhånd kan give ham syndsforladelse. Dog krævede en sådan syndsforladelse stadig oprigtig anger, syndsbe kendelse og de rette intentioner, hvilket understreges i skrivelser til de korsfarere, der ville drage mod øst for at befri de kristne kirker (herunder også Gravkirken i Jerusalem) som Urban udsendte efter sin tale.⁴⁷ Samtidig opfordrede paven interessant nok de spanske riddere til parallelt med korstoget mød øst at fortsætte deres kamp mod muslimerne i Spanien i vest.⁴⁸ Kampen mod islams ekspansion i Spanien var altså både en del af baggrunden for udviklingen af korstogsbevægelsen, men blev også integreret i denne bevægelse, da korstog mod Jerusalem og mod muslimer i Spanien blev ligestillet.

Korstogstanken kombinerede altså forestillinger om bod, pilgrimsfærd og hjælp til næsten. Det blev gjort klart, at intet korstog var muligt, hvis det ikke var anerkendt af paven som en retfærdig krig. For den retfærdige ridder på korstog var det altså en næstekærlig gerning, hævdede man, hvor næsten i dette tilfælde var de kristne i øst, som var blevet angrebet og undertrykt af indtrængende muslimske fjender og magthavere.

Samtidig med, at man understregede korstogets defensive karakter, indgik korstogs-

Bedende korsridder (13. århundrede).

tanken ubesværet i feudalsystemets forestillinger om ridderlighed. Enhver ridder i det feudale system kendte sin pligt til at hjælpe lensherren militært, hvis han blev uretfærdigt angrebet. Korsridderne så sig som del af en kristenhed, der var blevet angrebet helt tilbage fra de første muslimske erobringer i 600- og 700-tallet og senest med seldsjukernes hærgen i 1000-tallet. Disse muslimske angreb blev af ridderne opfattet som angreb på land, der tilhørte Kristus. Som en slags vasaller havde de derfor ret og pligt til at komme Kristus til hjælp, når hans lande var blevet uretfærdigt erobret, kristne undertrykt og pilgrimme overfaldet.

Men som nævnt tog korstogstanken som en egentlig kristen krigerideologi dog kun meget langsomt form i perioden fra 800-tallet og frem til 1090'erne – og som det ligeledes er fremgået foregik denne formtagningsproces

⁴⁷ Breve fra pave Urban d.2. til korsfarere fra Flandern og Bologne [[læs her](#)]

⁴⁸ Brev fra Urban d.2. til spanske adelsfolk [[læs her](#)]

under indtryk af og som reaktion mod islams ekspansion og overgreb på kristne og de efterfølgende konflikter og krige mellem kristne og muslimer i Mellemøsten, Anatolien og Spanien. Udviklingen af korstogstanken skal altså ses over et større tidsperspektiv og i lyset af en konflikt, der havde en større geopolitisk ramme. Interessant nok er tidens muslimske historieskrivere enige i disse to vigtige pointer. For det første skyldtes korstogene for dem at se umiddelbart overgreb på kristne pilgrimme, men for det andet skulle de ses som del af en større konflikt mellem kristne og muslimer, der ikke kun udspillede sig i Det Hellige Land, men også i Spanien og Italien.

Muslimske kilders syn på den kristne (mod)offensiv

Ifølge den syriske muslim og historieskriver Al-Azimi (1090-1138) var den direkte anledning til korstogene de muslimske overfald på kristne pilgrimme på vej mod Jerusalem. I første halvdel af 1100-tallet skrev Al-Azimi om året 1093-94 – året før Det 1. Korstog:

*"Befolkningen i de syriske havne [al-Sawahil] forhindrede frankiske og byzantinske pilgrimme i at rejse til Jerusalem. De af dem [pilgrimmene], der overlevede, spredte nyheden om dette til deres hjemland. Så derfor forberedte de sig på militær invasion [ghaza]"*⁴⁹

Med hensyn til årsagen til konflikten mellem kristenheden og den muslimske verden er det interessant, at flere muslimske historie-

skrivere desuden giver udtryk for den opfattelse, at der allerede før Det 1. Korstog var en bredere kristen offensiv i gang mod islam – en offensiv, der havde fundet sted i især Spanien og i Syditalien. Det 1. Korstog var for disse muslimske historieskrivere således blot en del af denne bredere kristne offensiv, der havde erobringen af områder både i Spanien og på Sicilien som mål. I 1105 skrev en syrisk imam og muslimsk retslærd ved navn Ali ibn Tahir al-Sulami en historiebog ved navn *Bogen om Hellig Krig* (Kitab al-jihad). Her beskriver han Det 1. Korstog som en kristen jihad, der begyndte med den normanniske erobring af Sicilien, og som dernæst spredte sig til den kristne generobring af Spanien og endelig førte til Det 1. Korstogs færd gennem bl.a. Syrien:

"En gruppe [frankere] overfaldt øen Sicilien på et tidspunkt, der var præget af disharmoni og gensidig rivalisering [mellem muslimerne], og de erobrede på en lignende måde den ene by efter den anden i Spanien. [...] Denne afbrydelse [i udførelsen af jihad] kombineret med muslimernes forsømmelighed i forhold til de foreskrevne regler [inden for islam] [...] har uundgåeligt medført, at Gud har fået muslimer til gå imod hinanden, skabt voldelig fjendtlighed og had mellem dem og tilskyndet deres fjender til at erobre deres territorier. [...]

Efter at have undersøgt landet Syrien blev de [frankerne] bekræftet i, at staterne lå i indbyrdes strid med hverandre, at deres holdninger afveg fra hinanden og at deres relationer hvilede på et skjult begær efter hævn. Deres [frankerne] grådighed blev derved forstærket, hvilket tilskyndede dem til at bestræbe sig [på at angribe]. [...]

⁴⁹ Al-Azimi [[læs her](#)]

Jerusalem var målet for deres [frankernes] ønsker. [...] Selv nu fortsætter de bestræbelserne på at udvide deres territorium; deres grådighed er i konstant vækst, da de ser fejheden blandt deres fjender, der er glade for at leve på afstand af faren. Desuden håber de nu sikkert på at gøre sig selv til herrer over hele landet samt at tage dets indbyggere til fange. Må Gud i Hans godhed forpurre deres forhåbninger ved at genetablere enheden i [det muslimske] samfund [umma].⁵⁰

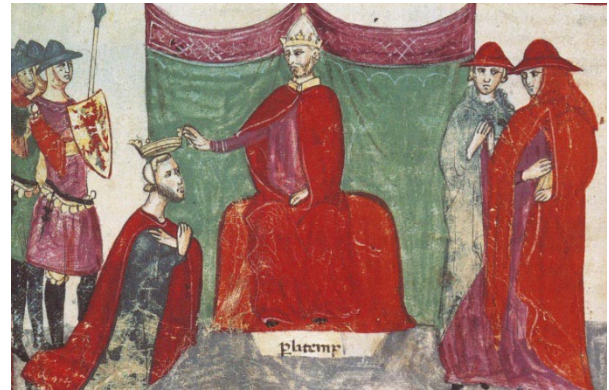
Her ser vi en muslimsk historieskriver fra tiden omkring Det 1. Korstog, der klart tolker korstogsbevægelsen ind i en bredere geopolitisk sammenhæng, hvor den kristne offensiv mod islams tidligere ekspansion i Spanien og det italienske område tolkes ind i en klar sammenhæng med historien om Det 1. Korstog.

Også den senere muslimske historiker Ibn al-Athir (1160-1233) tolkede Det 1. Korstog som en del af en bredere sammenhæng af kristen offensiv mod islams herredømme på tre fronter: Sicilien, Spanien og Syrien (Det Hellige Land). I sin verdenshistorie skrev Ibn al-Athir:

"Frankernes magt blev først tydelig, da de i året 478 [1085-86] invaderede islams territorier og indtog Toledo og andre dele af Andalusien, som det er blevet nævnt tidligere. I 484 [1091] angreb og erobrede de så øen Sicilien og vendte deres opmærksomhed mod den afrikanske kyst.⁵¹ Visse af deres erobrin-

⁵⁰ Vidnesbyrd om den muslimske opfattelse af korsfarerne samt retslædes opfordringer til hellig krig under korstogene [[læs her](#)]

⁵¹ Al-Athir sigter her til den kristne erobring af Sicilien i årene 1060-1091. Denne erobring blev dog ikke ledet af frankere, men af normannere, bl.a. under ledelse af Robert Guiscard

Pave Nikolaus d. 2. udnævner normanneren Robert Guiscard til hertug af Syditalien og Sicilien i 1059 (fresko, 14. århundrede).

ger er [siden] atter blevet vundet tilbage [af muslimerne], men, som I vil se, havde de andre succeser.

I 490 [1097] angreb frankerne Syrien. Dette er, hvordan det hele begyndte: Balduin, deres konge, en slægtning til frankeren Roger, der havde erobret Sicilien, samlede en stor hær og sendte bud til Roger og sagde: 'Jeg har samlet en stor hær, og nu er jeg på vej til dig for at bruge dine baser [på Sicilien] til min erobring af den afrikanske kyst. På den måde bliver du og jeg naboer.' [...]

Ifølge Ibn al-Athir var Roger dog ikke stemt for et felttog mod Afrika, og henledte i stedet Balduins opmærksomhed mod Jerusalem: *"Han [Roger] tilkaldte Balduins budbringer og sagde til ham: 'Hvis du har besluttet at føre hellig krig [jihad] mod muslimerne, vil din bedste fremgangsmåde være at befri Jerusalem fra deres herredømme og derved vinde stor ære. Jeg er bundet af visse løfter og trokabsaftaler med herskerne i Afrika.' Således*

og dennes broder Roger d. 1. af Sicilien. Al-Athir opfatter dog alle vesterlændinge som "frankere".

gjorde frankerne sig klar og drog ud for at angribe Syrien.”⁵²

Som det fremgår, tolker Ibn al-Athir korstogsbevægelsen i sammenhæng med den kristne modoffensiv mod islam i Syditalien og i Spanien og han påstår sågar, at Roger d. 1. af Sicilien skulle have fået idéen til korstogsbevægelsen som et smart strategisk træk.

De muslimske og mellemøstlige kilder tolkede altså korstogebevægelsen og Det 1. Korstog i en større sammenhæng med den kristne offensiv i Spanien, Syditalien og Nordafrika. De muslimske skribenter så korstogsbevægelsen som del af en større sammenhæng, der både geopolitisk og kronologisk strakte sig udover Vesteuropa og pave Urban d. 2.s korstogstale i Clermont i 1095. Endelig er det værd at bemærke, at stort set alle samtlige muslimske kilder opfattede konflikterne med kristne i Spanien, i Syditalien og senere konflikter med Det 1. Korstog som en religions- og civilisationskamp mellem islam og kristenheden. Det er kun visse vestlige historikere, der har benægtet eller overset dette ret indlysende forhold.

Hvor stammer den eurocentriske myte fra?

Den eurocentriske tolkning af korstogshistorien vægter det, der opfattes som en nærmest uprovokeret kristen og europæisk aggression som årsagen til korstogene. Denne fejltolkning skyldes visse historikeres manglende vilje til at forklare baggrunden for korstogene i en bredere historisk og geopolitisk sammenhæng. Denne tendens går imidlertid langt tilbage til renæssancen og tiden efter reformationen, hvor der blev sat spørgsmåls

Den franske oplysningsfilosof, Voltaire (1694-1778), der i sine skrifter angreb kristendommen og kirken.

tegn ved hele korstogsbevægelsens legitimitet, især fra protestantisk og angelsaksisk side.⁵³

1700-tallets og oplysningstidens fremstillinger af korstogene og forholdene i Spanien byggede videre på disse negative tolkninger. Denne tendens lå i forlængelse af oplysningstidens generelle antikirkelige indstilling samt en tilbøjelighed til på bekostning af den kristne kulturarv at fremhæve det, som man opfattede som andre kulturers civilisatoriske fremskridt.⁵⁴ Den franske oplysningsfilosof Voltaire () beskrev i 1756 korstogene således: *"Paven foreslog eftergivelse af alle deres [riddernes] synder og åbnede himlen for dem, idet han som bod kun pålagde dem tilfredsstillelsen af deres fremherskende lidenskab for plyndring. Herefter drog man afsted med korset. [...] [Korstogene var] et epidemisk*

⁵² Ibn al-Athir om erobringen af Antiokia [[læs her](#)]

⁵³ Pihl & Rosenløv (2016) s. 215-217

⁵⁴ Pihl & Rosenløv (2016) s. 217-220

*raseri, der varede to hundrede år, og som altid var præget af enhver form for ondskab, perfiditet og udskejelser samt enhver form for dumhed, som den menneskelige natur er i stand til at besidde.”*⁵⁵

Det skal retfærdigvis siges, at ikke alle historieværker fra oplysningstiden har denne tendens og at der var eksempler på historiske fremstillinger i 1700-tallet, der forsøgte at forklare baggrunden for korstogsbevægelsen uden at se bort fra historien om islams ekspansion, undertrykkelse af østkristne og overfald på kristne pilgrimme. Således nævner f.eks. Ludvig Holberg i sin *Almindelig Kirkehistorie* fra 1738, at muslimske overfald på den store tyske pilgrimsrejse omkring 1064 var en del af baggrunden for Det 1. Korstog: *”Udi dette år, 1064, skete det mærkelige pilgrimstog fra Tyskland til Jerusalem, hvilket var et prælude til de navnkundige croisader.”*⁵⁶

Den generelt negative fremstilling af korstogene kom ligeledes til udtryk i 1800-tallets romantiske ridderromaner,⁵⁷ og uden forklaring af baggrundshistorien blev det i nyere tid længe den dominerende tendens inden for international historieskrivning at henhøre årsagen til korstogene udelukkende til vest-europæisk aggression.

Dette skyldtes især den tidligere nævnte historiker, S. Runciman. Hans velskrevne trebindsværk *A History of the Crusades*, der udkom i 1950’erne, blev meget populær. Runcimans hovedområde var Det Byzantinske Rige, hvis undergang han bebrejdede korstogene. Ifølge Runciman var der under korsto-

Den britiske historiker Steven Runciman (1903-2000), fotograferet i 1925 iklædt eksotisk dragt.

*gene ”så meget mod, og dog så lidt ære, så megen opofrelse og så lidt forståelse. Høje idealer blev tilsmudset af ondskab og grådighed og udholdenhed af blind og snæversynet selvretfærdighed. Den hellige krig var i sig selv ikke andet end én lang intolerant handling i Guds navn, hvilket er en synd mod Helligånden.”*⁵⁸

Korstogene havde desuden forvandlet islam til en voldelig religion, mente Runciman: *”Endnu mere skadelig var den hellige krigs indflydelse på islams ånd. Enhver religion, der er baseret på en ekskluderende åbenbaring, er tvunget til at vise en vis foragt for den ikke-troende. Men islam var ikke intolerant i sin tilblivelse. Muhammed mente selv, at jøder og kristne havde modtaget en delvis åbenbaring og blev derfor ikke forfulgt. [...] Den hel-*

⁵⁵ Voltaire: *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations* (1756)

⁵⁶ Holbergs kirkehistorie [[læs her](#)]

⁵⁷ Pihl & Rosenløv (2016) s.220-222

⁵⁸ Runciman, bind. 3, s. 480

lige krig, der blev påbegyndt af frankerne, ødelagde de gode relationer [mellem kristne og muslimer]. Den brutale intolerance, der blev udvist af korsfarerne, blev gengældte af stigende intolerance blandt muslimer. Saladins og hans families brede menneskelighed blev snart en sjældenhed blandt deres trosfæller. Under mamelukkerne var muslimerne blevet ligeså snæversynede som frankerne.”⁵⁹

Runcimans negative tolkning af korstogene og idealisering af den muslimske historie er svær at forlige med de historiske kilder og må derfor siges at være temmelig misvisende.⁶⁰ Alligevel genfindes denne tolkning i forskellige afarter desværre stadig i nyere historiske fremstillinger og undervisningsbøger.

Opgør med den eurocentriske myte

Det kan umiddelbart undre, at den eurocentriske myte har nydt så stor en udbredelse i historieskrivningen, som den har, idet det ikke skorter på historiske kilder, der tegner et andet billede. Adskillige kristne såvel som muslimske og jødiske kilder bevidner og omtaler de forudgående krige, overfald og undertrykkelse begået fra muslimsk side mod kristne og jøder.

Gennem de seneste årtier har et andet syn på korstogene derfor også gjort sig gældende blandt især engelske og amerikanske korstogshistorikere, religionshistorikere og islamforskere. Runcimans påstand om, at islam i den tidlige middelalder som udgangspunkt var en fredelig og tolerant religion, men forandrede sig grundet en negativ påvirkning fra

”Korstoget opstod sent i den kristne historie og repræsenterer på en måde en drastisk afvigelse fra de kristne grundværdier, der udtrykkes i evangelierne. Den kristne verden havde været under angreb siden det 7. århundrede og havde mistet enorme territorier til muslimske herskere.”

– B. Lewis

korstogene, afvises eksempelvis af islam-forskeren Bernard Lewis (1916-2018). Ifølge Lewis var snarere islam, der kom til at præge kristendommen i en retning, der af fødte en religiøs legitimering af krigsførelse, der ellers tidligere havde været fremmed for kristendommen. Om forskellen på den muslimske jihad-doktrin og middelalderens kristne tanker om krig, skriver Lewis: *”Jihad udlægges nogle gange som den muslimske ækvivalent til korstog, og de to begreber opfattes som mere eller mindre ensbetydende. Det er sandt i én forstand — begge dele blev erklæret og ført som hellige krige for den rette tro mod en vantro fjende. Men der er en forskel. Korstoget opstod sent i den kristne historie og repræsenterer på en måde en drastisk afvigelse fra de kristne grundværdier, der udtrykkes i evangelierne. Den kristne verden havde været under angreb siden det 7. århundrede og havde mistet enorme territorier til muslimske herskere. Begrebet hellig krig, eller den mere almindelige betegnelse*

⁵⁹ Runciman, bind. 3, s. 473f.

⁶⁰ En kritisk vurdering af Runcimans historieskrivning, se f.eks. Andrea & Holt, xxii - xxiv

*retfærdig krig, har været kendt siden oldtiden. Men i den langvarige strid mellem islam og den kristne verden opstod korstoget sent, det havde et begrænset omfang og varede forholdsvis kort tid. Jihad er nær-værende fra begyndelsen af islams historie — i skrifterne, i profetens liv, og i hans fællers og efterfølgeres handlinger. Jihad har til stadighed været en faktor gennem den islamiske historie og har bevaret sin tillokkelse frem til i dag.”*⁶¹

Det strider ligeledes mod de historiske vidnesbyrd, at der gennem århundreder skulle have eksisteret et fredeligt forhold mellem muslimer og kristne. Når det f.eks. gælder Syrien og Palæstina, blev dette område udsat for en voldsom erobring fra muslimernes side i 634-638. Efter erobringen måtte jøder og kristne leve som undersåtter med en særlig lav status underlagt restriktive love og regler. Disse love og regler tilstod dem ganske vist officielt visse muligheder for privat at praktisere deres religion. Men som historieprofessoren M. Gil (1921-2014) udtrykker det: *”Man kan ikke sige, at disse regler overhovedet ikke blev overholdt, men af kilderne fremstår der et billede af mishandling og varierende grader af forfølgelse. [...] Næsten generation efter generation beskriver kristne forfattere forfølgelse og chikane udviklende sig til nedslagtning og ødelæggelse, som kristne måtte lide under grundet de muslimske herskere,”* påpeger Gil.⁶²

Når det gælder forestillingen af korstogene som en uprovokeret kristen aggression, er opfattelse blevet kritiseret og afvist af nyere korstogshistorikere. Ifølge professor J. Riley-Smith (1938-2016) var korstogene ikke *”tankeløse eksplosioner af barbarisme”*, men havde som forudsætning sofistikeret kristne teologiske overvejelser, der udsprang af den konkrete trussel fra muslimske invasioner, der nåede langt ind i Europas hjerte. De var et svar på vanhelligelsen af kristne helligsteder, ødelæggelsen af kirker og den generelle forfølgelse af kristne i Nærøsten. Korstogene

kunne endvidere kun legitimeres ud fra strenge kriterier. *”For det første måtte de ikke påbegyndes lemfældigt eller for at opnå [territoriel] udvidelse, men kun ud fra et juridisk forsvarligt grundlag, som skulle have karakter af reaktion.”* Korstogene måtte altså kun

”Korstogene var på alle måder en forsvarskrig. De var Vestens forsinkede reaktion på den muslimske erobring af hele to tredjedele af den kristne verden.”

– T. Madden

indledes for at standse vold og overgreb – og var aldrig en krig for at opnå omvendelse, men snarere et retmæssigt forsøg på at genvinde kristent land, der uretmæssigt var blevet erobret i fortiden, mener Riley-Smith. *”For det andet, skulle det [korstoget] formelt erklæres af en myndighed, der var anerkendt som havende beføjelse til at afgive en sådan erklæring. For det tredje skulle det føres på retfærdig vis.”*⁶³ Som den amerikanske korstogshistoriker, professor Thomas Madden (f. 1960), udtrykker det: *”Korstogene var på alle måder en forsvarskrig. De var Vestens forsin-*

⁶¹ Lewis s. 60f.

⁶² Gil s. 469, 471

⁶³ Riley-Smith s. 11f.

kede reaktion på den muslimske erobring af hele to tredjedele af den kristne verden.”⁶⁴

Derfor vi det ifølge Madden måske også ”overraske nogle at erfare, at korstogene næsten aldrig var rentable, da byttet var så knapt. Eller at de kristne bosættere i det såkaldte korsfarerstater ikke selv var korsfarere. Eller at korstogene opfyldte alle kriterier for en retfærdig krig, især i deres defensive karakter. Eller at korstogene ikke havde noget at gøre med kolonialisme. Eller at korstogene på ingen måde var krige, der sigtede på omvendelse. Eller at korstogene ikke var relateret til muslimsk jihad (undtagen for så vidt, som de var et forsvar mod dette).”⁶⁵

Religionsforsker og professor Rodney Stark (f. 1934) afviser således også forestillingen om en ”ekspansionistisk og imperialistisk kristendom, der brutaliserede, plyndrede og koloniserede et tolerant og fredeligt islam. [...] Korstogene blev fremskyndet af islamiske provokationer; af århundreders blodige forsøg på at kolonisere Vesten og af pludselige nye angreb på kristne pilgrimme og helligsteder. Selvom korstogene blev indledt på pavens opfordring, havde dette intet at gøre med forhåbninger om at konvertere islam.”⁶⁶

Når det gælder Det 1. Korstog, har historikere ifølge P. Frankopan (f. 1971) i alt for høj

”Urbans opfordring til at gribe til våben var et direkte resultat af en bøn om hjælp fra Konstantinopels kejser, Alexios 1. Komnenos i Østen.”

– P. Frankopan *Komnenos i Østen. [...] I midten af 1090’erne var [Alexios] ved at miste sin politiske autoritet, og Det Byzantinske Rige vaklede på grund af voldelige indfald fra alle sider. I 1095 sendte Alexios budbringere til Urban 2. med et indtrængende budskab. [...] Urban reagerede straks, idet han erklærede, at han ville drage mod nord til Frankrig for at samle styrker, der kunne hjælpe kejseren. Det var anmodningen fra Alexios, der udløste det første korstog.”⁶⁷*

Historieprofessor Paul F. Crawford ser korstogene i et endnu bredere perspektiv og fremhæver den kontinuitet, som prægede konflikten mellem den muslimske og kristne verden i århundrederne før korstogene – en konflikt, der blev indledt med den muslimske ekspansion: ”For italienerne, der i århundreder havde været optaget af at modstå islamisk aggression, var overgangen til korstog mod muslimer i Det Hellige Land i slutningen af det ellefte århundrede [...] problemfrit. [...] Det er svært at se [...] hvordan italienerne kunne eller ville have set det som en særlig ny form for aktivitet. De havde været involveret i alt for mange langvarige sammenstød med islamiske styrker til samlet at opfatte dem som alt andet end en del af en bredere kon-

⁶⁴ Madden 2001

⁶⁵ Madden 2005

⁶⁶ Stark s. 6ff.

⁶⁷ Frankopan s. 6f.

flikt. [...] Ligesom italienerne behøvede spanierne ikke at rejse hele vejen til det østlige Middelhav for at finde en sådan konflikt. De havde hjemme været indblandet i en periodisk, men vedvarende, kamp mellem kristne og muslimer i århundreder før opfordringen til Det Første korstog.”⁶⁸

Med hensyn til årsagen til det 1. Korstog, konkluderer Crawford: ”I 1095, efter århundreders angreb og et par forsøgsvisse modsvar, var vesteuropæerne endelig klar til at iværksætte en større modoffensiv: en modoffensiv, ikke en indledning af fjendtligheder – og bestemt meget langt fra at være det ”første store sammenstød” mellem islam og kristendommen. Det var blot den seneste fase i den langvarige konflikt mellem de to trosretninger, der var begyndt med den muslimske erobring af det kristne Syrien i 633. [...] Da det første korstog begyndte, blev et nyt kapitel så sandelig skrevet ... men i en bog, der allerede var meget gammel.”⁶⁹

Dermed er der efterhånden ikke meget tilbage af Voltaires og Runcimans fortælling om den uprovokerede vesteuropæiske aggression. Korstogshistorikerne A. J. Andrea og A. Holt sammenfatter da også forskningssituationen således: ”Korstogshistorikere er i dag – og har været det i flere generationer – enige om, at

[Runcimans værk] ’A History of the Crusades’ er ”polemik, der maskerer sig som epos” og et moralspil, der foregiver at være seriøs historieskrivning.”⁷⁰

Og dog. Nogle danske og europæiske korstogshistorikere opretholder dog stadig den eurocentriske udlægning af korstogene, hvor islams ekspansion er udeladt fra baggrundshistorien. Disse eurocentrikere synes at besidde en modvilje med hensyn til at forholde sig til de aggressive sider af islams tidligste historie, den muslimske imperialisme og undertrykkelsen af kristne. Desuden lider deres analyser af en ensidig afhængighed af vesteuropæiske kilder (som eksempelvis pave Urban d. 2.s

korstogstale) og en modvilje mod også at bruge de muslimske og østkristne kilder fra middelalderen, der kan sætte Urbans tale i en bredere kontekst.

Det forhold at enhver saglig og troværdig forklaring af middelalderens korstogsbevægelse nødvendigvis må se den i

– P. F. Crawford

sammenhæng med historien om islams ekspansion, betyder dog på ingen måde, at middelalderens korstogsbevægelse kan forklares monokausalt og fuldstændig ensidigt som et resultat af dette ene forhold. Her skal islams ekspansion kombineres i en samlet syntese, der inddrager både muslimske, byzantinske og vesteuropæiske forhold. Men en udeladelse af mere end 400 års muslimsk ekspansion og erobring af kristne kerneområder i Mellemøsten, Nordafrika og Spanien samt fra 700-tallet angreb på blandt andet

⁶⁸ Crawford s.24, jf. s.23-27 og den byzantinske modoffensiv i 8-900tallet som en forløber for korstogsbevægelsen, s.15f.

⁶⁹ Crawford s. 28.

⁷⁰ Andrea & Holt, xxiii med citat af Tyerman s. 192

den sydlige del af Frankerriget, på Italien og Rom samt på Det Byzantinske Rige og Konstantinopel må siges at være en alvorlig mangel i ethvert forsøg på at forklare årsagerne til korstogene.

Modviljen mod at forklare korstogsbevægelsen i en bredere geopolitisk og historisk sammenhæng end den snævert vesteuropæiske skyldes muligvis aktuelle politiske hensyn. Men som det fremgår, har eurocentrikerne ikke kun kilderne mod sig, men ligeledes adskillige historikere og forskere, der bedriver mere kildenære studier.

Michael Pihl (f. 1966), Cand. mag. i historie.

Jesper Rosenløv (f. 1970), Ph.d. i historie.

Litteratur:

- J. Andrea & A. Holt: *Seven Myths of the Crusades*. Indianapolis / Cambridge (2015)
- M. Bonner: *Jihad in Islamic History: Doctrines and Practice*. Princeton (2006)
- D. Cook: *Understanding Jihad*. Berkeley (2005)
- P. F. Crawford: "The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense?" i: Andrea & Holt (2015) s. 1-28
- P. Frankopan, : *The First Crusade. The Call from the East*. Cambridge, Mass. (2012)
- M. Gil: *A History of Palestine, 634-1099*. Cambridge (1992)
- C. Laliena: "Holy War, Crusade and Reconquista in recent anglo-american Historiography about the Iberian Peninsula", *Imago Temporis, Medium Aevum*, nr. 9 (2015), s. 109-122
- C. Hillenbrand: *The Crusades: Islamic Perspectives*. New York (2000)
- B. Lewis: *Islam i krise – hellig krig og uheilig terror*. Kbh. 2003
- T. F. Madden: 'Crusade Propaganda. The Abuse of Christianity's Holy Wars', *National Review*, 2. november 2001.
- T. F. Madden: 'Crusaders and Historians', *First Things*, juni 2005

- M. Pihl & J. Rosenløv: *Korstogene – islams ekspansion og kristen modoffensiv*. Kbh. (2016)
- M. Pihl & J. Rosenløv: "Karl den Store førte ikke jihad", *Kristeligt Dagblad*, 30-04-2017
- M. Pihl & J. Rosenløv: "Kong Jensen i de blindes rige", *Tidehverv*, marts 2018, s. 58-62
- M. Pihl & J. Rosenløv: "Korstog og kykloper", *Tidehverv*, maj 2018, s. 78-80
- J. Riley-Smith: *The Crusades, Christianity, and Islam*. New York 2008
- S. Runciman: *A History of the Crusades*, I-III. Cambridge 1951-1954
- R. Stark: *God's Battalions. The Case for the Crusades*. New York 2009.
- C. Tyerman: *The Debate on the Crusades, 1099–2010*. Manchester (2011)

Læs om myter, halve sandheder og ofte oversete
kendsgerninger >